

ХҒТАР 11.15.23
Ғылыми мақала

<https://doi.org/10.32523/2616-6887-2024-149-4-19-31>

Қазақстан Республикасындағы цифрлық саясаттың қазіргі жағдайы

А. Амирбек¹, Е. Онгарова², Г. Сыздықова¹

¹Қ.А. Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан, Қазақстан

²Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан

(E-mail: aidarbek.amirbek@gmail.com, aidmukas@mail.ru, gulfariza.syzdykova@ayu.edu.kz)

Аңдатпа. Мақалада цифрландыру тұжырымдамасын әлеуметтік дамудың әртүрлі салаларына, ең алдымен цифрлық экономиканың қалыптасуы тұрғысынан саяси салаға перспективалық қолдану мәселесі зерттеледі. Саясатта цифрлық технологияларды қолдану екі дискурстың объективі арқылы қарастырылады: саясатты Цифрландыру-бұл технологияны саяси қатынастарға кеңейту және экономика мен әлеуметтік саладағы цифрлық дамуды саяси басқаруға байланысты цифрландыру саясаты. Бірінші дискурста әлеуметтік желілерді электрондық өтініштер мен онлайн-дауыс беруді қолдана отырып, саяси мүдделерді айқындау тетіктері ерекшеленеді. Цифрландыру саясатының дискурсы шеңберінде 2018-2022 жылдар кезеңіне елдің ұлттық мақсаттарының бірін іске асыруға байланысты Қазақстан Республикасында цифрлық экономиканың дамуын басқару жүйесін құру қарастырылуда. Экономикада және әлеуметтік салада цифрлық технологияларды жедел енгізуді қамтамасыз ету, сондай-ақ тиісті саясаттың негіздерін қалыптастыру бойынша тұтастай алғанда мемлекеттің реттеу қызметі, атап айтқанда цифрлық кеңістікте процестерді басқарудың өзіндік ұлттық моделін қалыптастыру және құру жөніндегі күш-жігер. Екі дискурс та технологиялық және әлеуметтік даму процестерінің терең синтезделу тенденциясын көрсетеді, бұл соңғысын дәстүрлі институттардың делдалдық функцияларына тәуелділікті жоғалтатын байланысқан тамырларға айналдырады. Әлемдік саясаттағы цифрлық форматтардың маңыздылығының артуы мемлекетті әлеуметтік қатынастардың жаңа кеңістігінде бәсекелестік тәуекелдерін азайту үшін қолда бар әртүрлі құралдарды жұмылдыруға мәжбүр етеді.

Түйін сөздер: цифрландыру, цифрлық саясат, цифрлық дипломатия, әлеуметтік желілер, ұлттық жоба.

Түсті: 05.03.2024; Мақұлданды: 16.10.2024; Онлайн қолжетімді: 25.12.2024

Кіріспе

Бүгінгі таңда цифрландыру қоғам дамуындағы оның өмірінің әртүрлі салаларына әсер ететін негізгі мегатрендтердің бірі болып табылады [1, б.147]. Цифрлық технологиялар қазіргі заманғы адамның өміріне енеді, оны кәсіби қызмет пен бос уақыттың әртүрлі формаларында қоршайды, қарым-қатынастың, танымның және әлеуметтенудің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Бұл мегатрендтің қаншалықты ұзаққа созылатынын, оның одан әрі дамуы қаншалықты кең немесе қарқынды болатынын бағалау өте қиын, бірақ ХХІ ғасырдың құбылыстарының бірі бола отырып, оның үшінші онжылдығы қарсаңында Цифрландыру және кеңірек технологияландыру тек өзгерістердің өсуіне ықпал ететін прогрестің ең тиімді драйвері болып қала береді деп айту асыра айтылмайды. Технологияның құрылымында және оны қолдануда, сонымен қатар материалдық емес салада-санаға қатысты және аз дерексіз – әлеуметтік динамика, қоғамның өмір сүру және даму тетіктерінде. Әзірге әлеуметтік процестерге қатысты цифрлық технологияларды қолданудың орталық және ең көп талқыланатын ортасы экономика болып қала береді – сөздің кең мағынасында, әр түрлі тауарлар түрлерін өндіру, айырбастау және тұтыну кеңістігі ретінде, бұл экономикалық редуцианизмнің жанама көрінісі ретінде қызмет етеді. "Цифрлық экономика" ұғымы метафора болуды тоқтатады және электрондық төлем жүйелері, интернет-сауда, онлайн-банкинг және т. б. дамыған сайын айқын контурларға ие болады. Саясат, басқа қоғамдық салалар сияқты, цифрландыру объективі арқылы да белсенді түрде қарастырыла бастайды [2, б. 46]. Жаңа технологияларды тасымалдаушылар ұсынатын мүмкіндіктерді актерлер тиісті мүдделер үшін пайдаланады. Саяси процесте, саяси коммуникацияда және мемлекеттік басқаруда цифрлық технологияларды қолдану модальділігі бойынша зерттеулер саны артып келеді [3, б. 139]. Сонымен қатар, егер біз саясат объектісіне және тиісті ғылымға қатысты цифрлық сюжеттердің негізгі түсіндірмелерін қарастыратын болсақ, онда зерттеуді екі шартты саяси-цифрлық "Дискурстар" арқылы құрылымдаудың мағынасы бар, оларды цифрлық технологиялардың саяси қатынастарға таралуына және цифрландыру саясатына қатысы бар саясатты цифрландырудың өзі ретінде белгілеуге болады, бұл тиісті процестерді басқару үшін актерлер қолданатын саяси әдістер мен технологиялармен көбірек байланысты. Егер біріншісі әмбебап трансшекаралық сипатта болса және өмірдің әртүрлі салаларында цифрлық мүмкіндіктердің табиғи және табиғи кеңеюі болса, екіншісі-мемлекеттің реттеуші функцияларын қолдану, технологиялардың қолданбалы сипатына сәйкестік беру, сондықтан ұлттық ерекшелігімен ерекшеленеді (криптовалюталарға, киберқауіпсіздікке, электрондық цифрлық қолтаңбаға және т.б. қатынас).

Қазақстан Республикасында цифрлық саясаттың қазіргі жағдайы. Мақалада цифрландырудың технологиялық тұжырымдамасының әлеуметтік дамудың әртүрлі салаларына, ең алдымен саяси салаға, бір жағынан, цифрлық технологияларды қабылдайтын және қолданатын саяси қатынастардың аспектілерін қарастыру негізінде цифрлық экономиканың қалыптасуы тұрғысынан перспективалық қолданылуын зерттеу болып табылады. Екінші жағынан – цифрландыру процестерін реттеуге бағытталған қазіргі Ресей саясатының аспектілері. Қолданылатын әдістеме мәлімделген мақсатқа

сәйкес келеді. Оның негізі жүйелік және желілік аналитика, институционализм және коммуникативтілік, контент-талдау және дискурстық талдау әдістерінің үйлесімі болып табылады, бұл қоғамдық өмірдің әртүрлі салаларына ықпалды цифрландыру процесстерімен шартталған қоғамдық кеңістіктің заманауи өзгерістерінің маңыздылығын көрсетуге мүмкіндік береді. Ресейдегі және әлемдегі саясатты цифрландыру саясаттың цифрлық өлшемі-бұл жаңа, тек дамып келе жатқан зерттеу нысаны. Оған көзқарастарды іздеу бір жағынан экономиканы цифрландырудың өзекті көріністерімен және басқа салаларға экстраполяциясымен (экономикалық редуцианизм), ал екінші жағынан болашақ технологиялардың ықтимал қолданылуын алыпсатарлық болжаумен (әлеуметтік-саяси футуризм) шектелген кең және неғұрлым тұрақсыз пікірталас кеңістігі болып қала береді. Сонымен қатар, саясатты цифрландыруды кенеттен құбылыс деп санауға болмайды: цифрлық технологияларды билік, қоғам және жеке тұлға арасындағы қатынастар практикасына жасырын түрде психикалық көшіру компьютерлендіру және желілерді дамыту басталған кезден бастап жүзеге асырылды, егер бұрын болмаса: электронды және желілік демократия туралы, айталық, гаджеттер мен мобильді қосымшалардың белсенді таралуына дейін көп уақыт бұрын айтылды [4, б.320].

Зерттеу жұмысында қойылған мәселелерді ғылыми тұрғыдан ашып көрсету үшін, тарихи зерттеудің логикалық тәсілімен тығыз байланыстылығы тарихилық, объективтілік, сабақтастылық, ғылыми таным принциптері басты назарда болды. "Цифрландыру" термині алғаш рет 1995 жылы қолданылған деп саналады. Николас Негропонтте, Массачусетс технологиялық институтының американдық зерттеушісі және бұрынғы Мемлекеттік хатшының орынбасары және АҚШ Ұлттық барлау директоры Джон Негропонтенің ағасы. Н.Негропонтте өзінің "Being Digital" кітабында атомдар мен биттерді сәйкесінше материалдық және цифрлық әлемнің ең кішкентай бөлшектері ретінде салыстырады. Оның пікірінше, атомдардан тұратын нәрсені ерте ме, кеш пе биттерден де қосуға болады [5, б. 319]. Цифрландыру тұжырымдамасын экономикадағы және басқа да қоғамдық салалардағы әртүрлі процестерге кеңейту, оның негізінде жаһандық басқару басымдықтарын қалыптастыру Төртінші өнеркәсіптік революция деп аталатын парадигма немесе жаңа технологиялық құрылым ретінде қарастырылатын 4.0 индустриясы аясында жүзеге асырыла бастады [6, б.15]. Алайда, әлеуметтік-өндірістік қатынастардың жобаланған табиғатының жаңашыл сипатына қарамастан, белгілі болжамдармен цифрландырудың пайда болуын идеалды қоғамды құрудың бұрын болған барлық әрекеттерінен байқауға болады. Утопизмнің алғашқы идеялары, мысалы, қандай да бір жолмен қоғам мүшелерінің қажеттіліктері мен қабілеттері туралы ақпараттың толықтығын иеленуді және таратуды көздеді [7, б.309]. Дәл осы ақпаратты ұйымдастырудың тетігі қазіргі таратылған тізілім технологиясының жеңілдетілген негізінде жатыр, оның бір мысалы бүгінде кеңінен танымал блокчейн болып табылады: әртүрлі деректерді қамтитын блоктар тізбегі (мысалы, жеке адамдар және олардың қалауы туралы), бұл сыртқы шешім қабылдау орталығынан тәуелсіз әрекеттің қалыптасуына әкеледі (қоғамның өзін-өзі ұйымдастыруы) [8, б. 240].

Жалпы мүдделер үшін әлеуметтік ақпаратты өңдеудің оңтайлы механизмін табудың ғасырлық тәжірибесі оның адам факторына, яғни шешім қабылдау субъектісіне жоғары

тәуелділігін көрсетеді. Кез-келген субъектінің мүдделерінің әртүрлілігі жағдайында жалпы утилитаны барынша көбейтуді талап ететін әлеуметтік ұйымның бірде-бір формуласы мақал-мәтелдің әсерінен тәуелсіздікке кепілдік бере алмады. адам – субъективті фактор. Таратылған тізілімнің цифрлық технологиясы Арнайы санкциялаушы актордың қатысуынсыз – тек берілген оқиғалар тізбегі негізінде транзакцияны (шешім қабылдауды) қамтамасыз ете алады. Қоғамның иесіздендірілген технологияны сеніп тапсыруға дайындығы, тіпті техникалық санкциялау сияқты шешім қабылдауға, оны барлық қажетті факторларды сөзсіз есепке алу негізінде автоматты түрде құруға уақыт мәселесі. Адам өмірінің бірдей ұзақ тәжірибесі көрсеткендей, технологиялық прогресті тежеуге және кешіктіруге тырысуға болады, бірақ оны тоқтату мүмкін емес. Саясатқа қатысты цифрландыру процесі дәстүрлі тәжірибелердегі өзгерістердің кең ауқымын білдіруі мүмкін (Мемлекеттік қызметтерді электронды түрге, мемлекеттік коммуникацияның жаңа құралдарына және т.б. одан әрі аудару). Бірақ ең бастысы, сонымен бірге қиындық – бұл иерархияланған өзара әрекеттесуден түпкілікті бас тарту, онда жалпы және жеке арасындағы тепе-теңдік – нарықтық экономикаға ұқсас-белгілі бір "көрінбейтін қол" арқылы белгіленеді. Сондықтан – нарықтық экономикадағыдай-мемлекет (басқа тең емес институттар сияқты) артық болады. Желілік байланыстардың абсолюттенуінің бір түрі бар, енді адамдар өз желілерін басқармайды, ал "ақылды" желілер адамдарды басқарады – барлық транзакциялардың орындалуын қамтамасыз етеді, олардың қажеттілігі кең ауқымды деректерге негізделген жеке емес желілік алгоритмдермен анықталады. Бір жағынан, барлық субъектілердің мүдделерін қамтамасыз ету тетігі қалыптасуда – "процедуралық әділеттіліктің" бір түрі [9, б. 256]. Екінші жағынан, қалыптасқан жағдайлар жалпыға бірдей әл-ауқаттың кепілі болып табылмайды: жаңа мүмкіндіктермен бірге тәуелділіктің түбегейлі жаңа формаларына – үлкен деректер мен олардың операторларына, дәлірек айтсақ, олардың мүдделеріне әкелуі мүмкін жаңа тәуекелдер пайда болады [10, б.184].

Қазіргі дәуірде әлемде иерархияға қарсы деп белгіленуі мүмкін нәрсеге ұқсас әртүрлі оқиғаларды жиі байқауға болады: не бұл тиімді нәтижелерге әкелетін желілік өзара әрекеттесудің сәтті тәжірибелері, не Белсенді наразылық, антистеблишмент, кейде тіпті анархистік көріністер мен қозғалыстар, әлеуметтік келісімшарттың жаңа түрлеріне тұрақты қажеттілікті қалыптастырады. Жалпы әлем үшін маңызды бастаулардың бірі 2000-2010 жылдардың басындағы оқиғалар болды, онда қысқа уақыт ішінде әртүрлі елдерде "Twitter революциялары" деп аталатын тұрақсыздық толқындары пайда болды, өйткені билікке қарсы жұмылдыру мемлекет бақылауынан тыс әлеуметтік желілер арқылы өтті-ең алдымен сол кездегі танымал Twitter арқылы. Осыдан сәл бұрын посткеңестік кеңістіктегі елдерде мұндай наразылық сөздері "түрлі-түсті революциялар" деп аталды, бірақ дәл осы әлеуметтік желілердің дамуы шынайы жаһандануға және тікелей демократияға-Солтүстік Африка мен Таяу Шығысқа немқұрайлы қарайтын аймақтарға осындай құбылыстардың кеңеюіне мүмкіндік берді. Он шақты мемлекетті қамтыған "Араб көктемінің" нәтижесі жекелеген ұлттық режимдердің құлдырауы емес, мемлекет үшін қауіп-қатердің жаңа түрін қалыптастыру болды. "Time" журналы 2011 жылғы Адам деп танылды. Абстрактілі наразылық білдіруші (the Protester), бұл жеке

наразылықтың бұрыннан қалыптасқан демократиялық модельдер бойынша әрекет ететін заманауи институттарға қарсы тұру қабілетін көрсетті. Саяси процеске әсер ететін стихиялық наразылық тәжірибелерінің жүйелік (дәлірек айтсақ, жүйеден тыс) көріністері кейіннен демократиялық институттардың тапшылығы әртүрлі елдерге ғана емес, сонымен қатар алдыңғы қатарда тұрған демократиялық модельге де таралды: АҚШ-тағы Осциру Wall Street, Франциядағы "сары жилеттер", жалпы батыстағы басқа да антиглобалистік қозғалыстар. Бұл форматтардың барлығы әлеуметтік желілер мен мессенджерлер арқылы үйлестірудің арқасында мүмкін болды, яғни әлеуметтік байланыстарды цифрландырудың өзіндік өніміне айналды. Қазіргі заманғы саясат үшін жаңа технологиялардың маңыздылығын растайтын кері үрдіс мемлекеттің жаңа коммуникациялық ортаға белсенді келуі болды. Ең алдымен, бұл "Twitter дипломатиясы" («twiplomacy») "Twitter революцияларының" антиподы ретінде: егер соңғысы батыстық емес қоғамдарда кең таралған болса, онда біріншісі саяси Батыста-АҚШ президенті Барак Обама мен Хиллари Клинтонның жеңіл қолымен, оның бірінші мерзімінде мемлекеттік хатшы қызметін атқарды. Екеуі де сайлау науқандары кезінде әлеуметтік желілерді («Twitter», «Facebook») белсенді пайдаланды және оларға ресми мемлекеттік құрылымдардың – бүкіл әлемдегі Америка елшіліктерінің, сондай-ақ басқа ведомстволардың келуіне ықпал етті. Әрбір Америка елшілігінің "Facebook" және «Twitter» аккаунттары бар, ал мемлекеттік департаментте әртүрлі елдердегі блогосфераны бақылап қана қоймай, сонымен қатар АҚШ үшін кез келген жағымсыз ақпараттың пайда болуына жедел жауап беретін бөлімдер бар [11, б.320]. 2019 жылдың қаңтар айындағы оқиға, Өзін Венесуэланың уақытша президенті Хуан Гуайдо деп жариялағаннан кейін, Facebook және Instagram әлеуметтік желілері ресми президент Николас Мадуроның парақшаларынан көпшілікке арналған жеке тұлғаның аккаунттарын тексеретін арнайы "белгілерді" алып тастап, оларды Гуайдоға сақтап қалды. Мұны болашақта цифрлық немесе желілік деп атауға болатын биліктің заңдылығының мүмкін болатын жаңа көзін тұжырымдамалаудың бастапқы нүктесі ретінде қарастыруға болады. Сонымен қатар, мұндай логиканың көріністері, желіде ойналатын дискурс тек саяси артықшылықтарды көрсетіп қана қоймай, оларды қалыптастырады, қатаң ішкі бөлінудің басқа жағдайларында да орын алады. Бұл тұрғыда А.Токаревтің Донбасс туралы украиналық «Facebook» сегментін өте иллюстрациялық егжей-тегжейлі зерттеуі [12, б.118]. Әлеуметтік желілер арқылы саяси ықпалдың кеңеюі Ресейде де орын алуда, дегенмен бұл жерде Твиттер дипломатиясы да, твиттер революциясы да мемлекет өз пайдасына пайдалануға тырысқан сыртқы ортаның өзгеруінің белгілері ретінде қабылданды. 2008 жылы президент болған Дмитрий Медведев бастапқыда өзін жаңа технологиялардың қызығушылығы және пайда болған гаджеттер мен тиісті бағдарламалық өнімдердің белсенді пайдаланушысы ретінде көрсетті. Ол негізгі әлеуметтік желілерде аккаунттар құрды, олар арқылы жеке саяси хабарламалар таратылды, бұл оларға қоғамдық пікірдің де, бюрократиялық ортаның да назарын аудара бастады. Көп ұзамай Ресей дипломатиясы дәйекті "цифрландыруды" бастады: бүгінде Ресей СІМ-нің барлық әлеуметтік желілерде ресми парақтары бар: «Twitter» және «YouTube»-тен «Facebook» пен «жеделхатқа» дейін, сондай-ақ "шетелдік көмекші арнайы мобильді қосымшасы. Көптеген Ресей елшіліктерінің де өз беттері бар [13, б.432].

Сайып келгенде, наразылық энергиясы мемлекет жедел жұмылдырған Азаматтық бастамаларды біріктірудің жаңа арналарында ереді. Осыдан кейін көптеген белсенділер өздерін жергілікті мәселелерді шешуде, атап айтқанда қалалық ортаны жаңғырту мен абаттандыруда, волонтерлік жобаларда, экология мен мәдениетте таба бастады [14, б.88]. Әлеуметтік бастамалар үшін азаматтық диалог тетіктерін және әртүрлі «лифттерді» қалыптастыру мемлекеттің ішкі саясаттағы басты басымдықтарының біріне айналды. Партиялық жүйені ырықтандыру аясында, алдыңғы онжылдықта жаңа партиялар құру рәсімін жеңілдетіп, сонымен бірге қоғамдық өзара іс-қимыл кеңістігін «ұлттандыру» (шетелдік ықпалдыесыстыру, саяси қызметті сыртқы қаржыландыруды шектеу) аясында азаматтық қоғамның өзіне тарту және қатысу стандарттары дәйекті түрде енгізілді. Ресей Федерациясының Қоғамдық палатасының, аймақтардағы қоғамдық палаталардың өкілеттіктері кеңейді, билік органдары жанындағы қоғамдық және сараптамалық кеңестер күшейе түсті, КЕҰ үшін президенттік гранттар жүйесі пайда болды – мұның бәрі даму процесін модерациялау және азаматтық қоғамды босату үшін негіз жасады. Мұнда электронды желі технологиялары маңызды рөл атқарды. Сандық технологиялар әр адамға қол жетімді және ең төмен шығындарға ие (тек тікелей материалдық емес, сонымен қатар транзакцияның барлық түрлері) осы адамның кез-келген қалауын білдіру құралдарын ұсынды. Қазіргі жағдайда бұған бәсекеге қабілетті нарықтық орта барынша жедел әрекет етті. Алайда, саяси және кеңірек әлеуметтік артықшылықтар қызығушылықтың кең контекстіне ие: саяси ұстанымды тұжырымдау – бұл адамның оны жүзеге асыруын талап ететін қажеттіліктің мысалы, ал адамдардың пікірлерін білу, өз кезегінде, кез-келген саяси күштің сөзсіз қажеттілігі. Интернет және басқа желілік механизмдер екі тарапқа да осы коммуникациялық мүдделерді жүзеге асырып қана қоймай, оларды үнемі жетілдіруге мүмкіндік береді. Әр түрлі азаматтық ұстанымдар айтылған әлеуметтік желілерден басқа, соңғы уақытта кең таралған шешім қабылдаушыларға арналған қоңыраулар, декларациялар және өтініштер бойынша қол жинаудың электронды платформалары да маңызды рөл атқарады. Қолдауды шоғырландыру функциясы, шын мәнінде, саяси және әлеуметтік капитал, мұндай платформаларға желі қолданушыларының қабылдауында қосымша мәртебе береді, бірақ көбінесе билікке қысым жасаудың орнына, мұндай платформалар наразылық энергиясы үшін найзағай ойнайды. Виртуалды қолдау актісін білдіргеннен кейін пайдаланушы өз миссиясын орындалған деп қабылдайды және тиісті әлеуметтік қажеттілікті қанағаттандырады, ал мұндай актінің нақты маңыздылығы оның қолданыстағы құқықтық тәртіпке енбеуіне байланысты елеусіз болады. Сонымен қатар, электрондық платформаларда орналастырылған талаптарға шын мәнінде жаппай қолдауды жұмылдыра алмау белсенділерді тыныштандыратын және одан әрі өршуден сақтайтын фактор болып табылады [15, б. 39].

Саясатты цифрлық-технологиялық өлшеуге мемлекеттің қатысуының қазіргі жай-күйін жаңа коммуникациялық платформалар мен құралдарды пайдалануды кеңейту ретінде ғана емес, сондай-ақ олардың (платформалар мен құралдардың) дамуын бақылаудың негізгі тетіктерін ұстап тұруға дәйекті ұмтылыс ретінде сипаттауға болады. Атап айтқанда, желідегі анонимділікке қарсы күрес жалғасуда: биліктің

жаңа технологиялардың ақпараттық-коммуникациялық кеңістігінде реттеуші ортаны қалыптастыру жөніндегі негізгі бастамалары, төменде көрсетілгендей, пайдаланушылардың жеке деректерімен жұмыс істеу ережелерін белгілеумен және уәкілетті құрылымдардың оларға белгілі бір жағдайларда қол жеткізу мүмкіндігімен байланысты. Мұндай тәсілдің негізі, ең алдымен, қоғамдық қауіпсіздік мүдделері мен терроризм мен экстремизмге қарсы іс-қимыл міндеттері болып табылады, бірақ жазасыздыққа деген сенімділік пен сандық кеңістіктегі анархияның белгілі дәрежесі пайдаланушыны виртуалды шындықта өзін-өзі жүзеге асыруға итермелейтін тартымдылықтың жеке факторлары болып табылады. [16, б.124].

Қазіргі Қазақстандағы цифрландыру саясаты егер саясатты цифрландыру негізінен этикалық қасиеттерге (рұқсат етілген) қарсы тұрса, онда цифрландыру саясаты заңды және заңды арасындағы тепе-теңдікті іздеуге байланысты (жол берілмейтінді қалай болдырмауға болады). Мемлекет тарапынан цифрлық технологияларға назар олардың қоғамға белсенді кіруі басталған сәттен бастап пайда болды. Бұл тиісті құралдардың мазмұндық мүмкіндіктерімен де, әзірлеуші компаниялар мен пайдаланушылар қажет ететін ресурстарды пайдалануды келісу қажеттілігімен де байланысты: электр энергиясы, байланыс, қаржылық қызметтер және т.б. цифрлық саладағы мемлекеттік саясаттың бастауларын 2000 жылдары электрондық үкімет тетіктерінің қалыптасуынан және Мемлекеттік қызметтерді қашықтықтан ұсынудан табуға болады. Алайда, оған ерекше назар ресейліктердің дербес деректерін егемендеу және олардың заңсыз пайдаланылуын болдырмау жөніндегі алғашқы күш-жігер төңірегіндегі қызу пікірталастардан туындады, олар әлеуметтік желілер дамып, мобильді қосымшалар тараған сайын мемлекеттік реттеудің тақырыбына айнала бастады. [17, б.116].

Соңғы онжылдықтарда әлем жаңа типтегі экономикаға бет бұруда, мұнда цифрлық технологиялар оны қалыптастырудың негізгі құралына айналуға бастады. Жеке және мемлекеттік секторлардың жұмысындағы ақпараттық технологиялардың рөлін кеңейту Цифрлық мемлекетке көшу үшін негіз болып табылады. Жетекші әлемдік сарапшылардың болжамы бойынша, 2020 жылға қарай әлемдік экономиканың 25% - ы цифрлық болады және мемлекетке, бизнеске және қоғамға тиімді өзара іс-қимыл жасауға мүмкіндік беретін экономиканы цифрландыру технологияларын енгізу барған сайын ауқымды және серпінді үдеріске айналуға бастады. Қазақстанның Үкіметі мен мемлекеттік органдары қоғамды ақпараттандырудың және цифрлық технологияларды дамытудың ұзақ мерзімді экономикалық өсуді айқындаудағы маңыздылығын түсіне отырып, мемлекеттік саясаттың негізгі бағыттарының бірі ретінде осы саланы дамытуға белсенді қатысады. Қазақстан экономикасын цифрлық трансформациялаудың іргетасы 2013 жылы бекітілген «Ақпараттық Қазақстан-2020» мемлекеттік бағдарламасы болды. Ол ақпараттық қоғамға көшуді дамытуға, мемлекеттік басқаруды жетілдіруге, «ашық және мобильді үкімет» институттарын құруға, ақпараттық инфрақұрылымның корпоративтік құрылымдар үшін ғана емес, ел азаматтары үшін де қолжетімділігін арттыруға ықпал етті. Мемлекеттік бағдарламаны іске асырудың үш жылының нәтижелері бойынша оны 40% - ға орындауға қол жеткізілді. Алайда, жаһандық ауқымда ақпараттық технологиялардың қарқынды дамуы өз ережелерін белгілейді және Қазақстан келесі қадамды жасайды –

«Цифрлық Қазақстан» жаңа мемлекеттік бағдарламасын әзірлейді. Жаңа мемлекеттік бағдарламаның негізгі мақсаты-тұрақты экономикалық өсуге қол жеткізу, экономика мен ұлттың бәсекеге қабілеттілігін арттыру, халықтың өмір сүру сапасын жақсарту үшін цифрлық экожүйені прогрессивті дамыту [18, б.103].

Мемлекеттік бағдарламаны іске асыру төрт негізгі бағытта жүргізіледі: Цифрлық Жібек жолын іске асыру (бұл сенімді, қолжетімді, жоғары жылдамдықты және қорғалған цифрлық инфрақұрылымды дамыту), креативті қоғамды дамыту (бұл цифрлық экономика үшін құзыреттер мен дағдыларды дамыту, халықтың цифрлық сауаттылығын арттыру жөніндегі жұмыстарды жүргізу, салалар үшін АКТ мамандарын даярлау), экономика салаларындағы цифрлық қайта құрулар (бұл экономиканың түрлі салаларының бәсекеге қабілеттілігін арттыру үшін цифрлық технологияларды кеңінен енгізу), проактивті мемлекетке көшу (бұл электрондық және мобильді үкімет жүйесін жетілдіру, мемлекеттік қызметтер көрсету саласын оңтайландыру) [19, б.58].

Қорытынды

Қазіргі әлемдік тенденциялар қоғам өмірінің барлық салаларына цифрлық технологияларды енгізу процестерімен тығыз байланысты. Бұл процесс қайтымсыз. Бастапқыда цифрландыру адамға өзінің әлеуметтік функцияларын жүзеге асыруға көмектесетін фактор рөлін атқаруы керек еді.

Цифрлық технологиялардың кеңеюі өсуде және қоғамдық қауіпсіздіктің әртүрлі бағыттарында қауіп төндіретін әлемдік пропорцияларды қабылдайды.

Жоғары білім беру саласына цифрлық технологияларды қарқынды енгізу жағдайында артықшылықтармен қатар қылмыстық мақсатта цифрлық технологияларды имануляциялау дерекқорларына құқықтан тыс қол жеткізу тәуекелі аймақтары қалыптасады.

Қазақстан Республикасының Жоғары білім беру жүйесінде цифрлық технологияларды енгізудің, қолданудың және дамытудың құқықтық негізі жеткіліксіз деп бағаланады. Бұл жағдайдың өзі қалыпты білім беру қызметіне, жоғары білім беруді басқаруға және ұсынылатын білім беру қызметтерінің сапасын бақылауға қауіп төндіретін жоғары тәуекел аймағы болып табылады.

ЕСУВО жүйесі цифрлық технологияларды қолдану тәртібін регламенттейтін қолданыстағы нормативтік базаны тексеру қажеттілігіне байланысты түбегейлі жаңғыртуды қажет етеді. Бұдан басқа, Бажқ МОНР Кираспаданы ажырату жағдайында екі дербес ведомство - ҚР Білім министрлігіне ҚР жоғары білім министрлігіне-жаңадан құрылған министрліктердің мақсаттарына сәйкестігін қамтамасыз ету мақсатында трансформацияны қайта түсіндіруді қажет етеді. Екі жүйеде де цифрлық технологияларды жоғары Бразилияға енгізу процесінде пайда болған олқылықтар толтырылуы керек. Нарядсондықтан цифрлық технологияларды енгізу процестері "шектеулер" және "шектеулер" сияқты санаттар шеңберінде өтуі тиіс.

Қазақстанның жоғары білім беру жүйесінде қолданылатын цифрлық технологиялардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету қажеттілігі берпрофилактика технологиясының

жаңа криминологиялық технологиясын белсенді қалыптастыру және дамыту жолымен қанағаттандырылуы мүмкін.

Авторлардың қосқан үлесі.

А. Амирбек – әдебиетпен жұмыс, тілдік материалдар жинау және талдау, ғылыми мақаланы талапқа сай рәсімдеу.

Е. Оңғарова – ғылыми мақаланың мақсат-міндеттерін айқындау, зерттеу материалдары мен әдіс-тәсілдерді қолдана отырып жұмыс жасау, теориялық материалдарды жинақтау және талдау жүргізу.

Г. Сыздықова – теориялық материалдарды жинақтау және талдау жүргізу.

Әдебиеттер тізімі

1. Höchtl J., Parycek P., Schöllhammer R. Big data in the policy cycle: Policy decision making in the digital era // Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce. – Austria, 2016. - Vol. 26, NO. 1-2. – P. 147-169

2. Халин В.Г., Чернова Г.В. Цифровизация и ее влияние на российскую экономику и общество: преимущества, вызовы, угрозы и риски // Управленческое консультирование. – Санкт-Петербург, 2018. № 10. – С. 46-63

3. Юдина Т.Н. Цифровизация как тенденция современного развития экономики Российской Федерации: pro et contra // Государственное и муниципальное управление. Ученые записки СКАГС. - 2017. № 3. - С. 139-143

4. Косоруков А.А. Публичная сфера и цифровое управление современным государством. - Москва: МАКС Пресс, 2019. – 320 с.

5. Чернышов А.Г. Цифровизация и технологизация общественной жизни как социально-политическая проблема: сохранение идентичности и роль государства в условиях развития глобальных сетей // Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология. - 2017. № 40. – С. 320-328

6. Hanschitz G. Digitalization of Politics and Elections // Handbook of Cyber-Development, CyberDemocracy, and Cyber-Defense. - Springer, Cham, 2017.

7. Kaufmann M., Jeandesboz J. Politics and 'the digital': From singularity to specificity // European Journal of Social Theory. - 2017. – Vol. 20, no. 3. – P. 1-20

8. Hacker K., van Dijk J., eds. Digital Democracy: Issues of Theory and Practice. -London: SAGE Publications Ltd, 2000. – 240 p.

9. Negroponte N. Being Digital. - New York: Knopf, 1995. – 144 p.

10. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. – Geneva: World Economic Forum, 2016. - 184 p.

11. Мор Т., Кампанелла Т., Бэкон Ф. Утопия. Город Солнца. Новая Атлантида. – СПб: Азбука, 2017. – 280 с.

12. Raval S. Decentralized Applications: Harnessing Bitcoin's Blockchain Technology. – Sebastopol: O'Reilly, 2016. – 100 p.

13. Tapscott D., Tapscott A. Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin Is Changing Money, Business and the World. - London: Portfolio Penguin, 2016. – 384 p.

14. Сморгун Л.В. Блокчейн как институт процедурной справедливости // Полис. Политические исследования. – СПб, 2018. - № 5. С. 88–99.
15. Володенков С.В. Digital-технологии в системе традиционных институтов власти: политический потенциал и современные вызовы // Вестник Московского государственного областного университета. Серия Политология. - 2018. № 2. – С. 39-48
16. Цветкова Н.А., Ярыгин Г.О. Политизация «цифровой дипломатии»: публичная дипломатия Германии, Ирана, США и России в социальных сетях // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 6: Философия. Культурология. Политология. Право. Международные отношения. - 2013. № 1. С. 119-125
17. Токарев А.А. Дискурс украинских элит в отношении территории и населения Донбасса (2009–2018): исследование национального сегмента Facebook // Вестник МГИМО-Университета. – 2018. 6(63). – С. 194-211
18. Коньков А.Е. Сублимация креативного протеста как модель развития мегаполиса // Вестник Московского университета. Серия 21: Управление (государство и общество). – 2013. № 1. – С. 88-103
19. Безруков А. Спасти и сохранить // Россия в глобальной политике. – 2017. № 1.

References

1. Höchtel J., Parycek P., Schöllhammer R. Big data in the policy cycle: Policy decision making in the digital era, *Journal of Organizational Computing and Electronic Commerce*. 26, (1-2), 147-169 (2016)
2. Khalin V.G., Chernova G.V. Tsifrovizatsiya i ee vliyanie na rossiiskuyu ekonomiku i obshestvo: preimushchestva, vyzovy, ugrozy i riski [Digitalization and its impact on the Russian economy and society: advantages, challenges, threats and risks], *Upravlencheskoe konsul'tirovanie [Administrative Consulting]*, 10, 46-63 (2018) [in Russian]
3. Yudina T.N. Tsifrovizatsiya kak tendentsiya sovremennogo razvitiy ekonomiki Rossiskoi Federatsii: pro et contra [Digitalization as a trend in the modern development of the economy of the Russian Federation: pro et contra], *Gosudarstvennoe I munitsipal'noe upravlenie. Uchenyye zapiski SKAGS [State and municipal management. Scientific notes of the SKAGS]*, 3, 139-143 (2017) [in Russian]
4. Kosorukov A.A. Publichnaya sfera i tsifrovoe upravlenie sovremennym gosudarstvom [Public sphere and digital management of the modern state] (MAKS Press, Moscow, 2019, 320 p.) [in Russian]
5. Chernyshov A.G. Tsifrovizatsiya i tehnologizatsiya obshestvennoi zhizni kak sotsial'no-politicheskaya problema: sokhranenie identichnosti I rol' gosudarstvo v usloviyakh razvitiya global'nykh setei [Digitalization and technologization of public life as a socio-political problem: the preservation of identity and the role of the state in the context of the development of global networks], *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Filosofiya. Sotsiologiya. Politologiya [Tomsk State University Bulletin. Philosophy. Sociology. Political science]*, 40, 320-328 (2017) [in Russian]
6. Hanschitz G. Digitalization of Politics and Elections. *Handbook of Cyber-Development, CyberDemocracy, and Cyber-Defense*, 2017.
7. Kaufmann M., Jeandesboz J. Politics and 'the digital': From singularity to specificity. *European Journal of Social Theory*, 20 (3), 1-20 (2017)
8. Hacker K., van Dijk J., eds. *Digital Democracy: Issues of Theory and Practice*. (SAGE Publications Ltd, London, 2000, 240 p.)

9. Negroponte N. Being Digital. (Knopf, New York, 1995, 144 p.)
10. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution. (World Economic Forum, Geneva, 2016, 184 p.)
11. More T., Campanella T., Bacon F. Utopiya. Gorod Solntsa. Novaya Atlantida [Utopia. City of Sun. New Atlantis] (Azbuka, St. Petersburg, 2017, 280 p.)
12. Raval S. Decentralized Applications: Harnessing Bitcoin's Blockchain Technology. (O'Reilly, Sebastopol, 2016, 100 p.) [in Russian]
13. Tapscott D., Tapscott A. Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin Is Changing Money, Business and the World. (Portfolio Penguin, London, 2016, 384 p.)
14. Smorgunov L.V. Blokchein kak institute protsedurnoi spravedlivosti [Blockchain as an institution of procedural justice], Polis. Politicheskie issledovaniya [Polis. Political studies], 5, 88-99 (2018) [in Russian]
15. Volodenkov S.V. Digital-tehnologii v sisteme traditsionnykh institutov vlasti: politicheskii potentsial I dovremennye vyzovy [Digital technologies in the system of traditional institutions of power: political potential and modern challenges], Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblostnogo universiteta. Seriya Politologiya [Bulletin of the Moscow State Regional University. The Political Science Series], 2, 39-48 (2018) [in Russian]
16. Tsvetkova N.A., Yarygin G.O. Politizatsiya "tsifrovoy diplomatii": publichnaya diplomatoya Germanii, Irana, SShA I Rossii v sotsial'nykh setyakh [Politicization of "digital diplomacy": public diplomacy of Germany, Iran, the USA and Russia in social networks], Vestnik Sankt-Peterburgskogo universiteta. Seriya 6: Filosofiya. Kul'turologiya. Politologiya. Pravo. Mezhdunarodnye otnosheniya [Bulletin of St. Petersburg University. Ser. 6: Philosophy. Culturology. Political science. Right. International relationships], 1, 119-124 (2013) [in Russian]
17. Tokarev A.A. Diskurs ukrainskikh elit v otnoshenii teritorii I naseleniya Donbasa (2009-2018): isledovanie natsional'nogo segmenta Facebook [The discourse of Ukrainian elites regarding the territory and population of Donbass (2009–2018): a study of the national segment of Facebook], Vestnik MGIMO-Universiteta [Bulletin of MGIMO University], 6(63), 194-211 (2018) [in Russian]
18. Kon'kov A.E. Sublimatsiya kreativnogo protesta kak model' razvitiya megapolisa [Sublimation of creative protest as a model for the development of a metropolis], Vestnik Moskovskogo universiteta. Seriya 21: Upravlenie (gosudarstvo i obshestva) [Bulletin of the Moscow University. Ser. 21: Management (state and society)] 1, 88-103 (2013) [in Russian]
19. Bezrukov A. Spasti I sokhranit' [Save and preserve], Rossiya v global'noi polbtike [Russia in global politics], 1, 2017 [in Russian]

А. Амирбек¹, Е. Онгарова², Г. Сыздыкова¹

¹Международный казахско-турецкий университет имени Ходжи Ахмеда Ясави, Туркестан, Казахстан

²Казахский национальный университет имени Аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Современное состояние цифровой политики в Республике Казахстан

Аннотация. В статье исследуется проблема перспективного применения концепции цифровизации в различных сферах социального развития, прежде всего в политической

сфере с точки зрения формирования цифровой экономики. Использование цифровых технологий в политике рассматривается через призму двух дискурсов: оцифровка политики – это политика оцифровки, связанная с расширением технологий в политические отношения и политическим управлением цифровым развитием в экономике и социальной сфере. В первом дискурсе выделяются механизмы определения политических интересов с помощью электронных обращений в социальные сети и онлайн-голосования. В рамках дискурса политики цифровизации рассматривается создание системы управления развитием цифровой экономики в Республике Казахстан в связи с реализацией одной из национальных целей страны на период 2018-2022 годов. регулятивная деятельность государства в целом по обеспечению оперативного внедрения цифровых технологий в экономике и социальной сфере, а также формированию основ соответствующей политики, а именно усилия по формированию и созданию собственной национальной модели управления процессами в цифровом пространстве. Оба дискурса демонстрируют тенденцию к глубокому синтезу процессов технологического и социального развития, что делает последние связанными корнями, которые теряют зависимость от опосредующих функций традиционных институтов. Растущее значение цифровых форматов в мировой политике вынуждает государство мобилизовать различные имеющиеся инструменты для снижения рисков конкуренции в новом пространстве социальных отношений.

Ключевые слова: цифровизация, цифровая политика, цифровая дипломатия, социальные сети, национальные проекты и программы.

A. Amirbek¹, E. Ongarova², G. Syzdykova¹

¹*Khoja Akhmet Yassawi International Kazakh-Turkish University, Turkistan, Kazakhstan*

²*Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan*

The Current State of Digital Policy In The Republic Of Kazakhstan

Abstract. The article examines the problem of the prospective application of the concept of digitalization in various spheres of social development, primarily in the political sphere from the point of view of the formation of the digital economy. The use of digital technologies in politics is viewed through the prism of two discourses: the digitization of politics is the policy of digitization associated with the expansion of technology into political relations and political management of digital development in the economy and social sphere. The first discourse highlights the mechanisms for determining political interests through electronic appeals to social networks and online voting. Within the framework of the discourse of digitalization policy, the creation of a management system for the development of the digital economy in the Republic of Kazakhstan is considered in connection with the implementation of one of the national goals of the country for the period 2018-2022. regulatory activities of the state as a whole to ensure the rapid introduction of digital technologies in the economy and social sphere, as well as the formation of the foundations of appropriate policy, namely, efforts to form and create their own national model of managing processes in the digital space. Both discourses demonstrate a tendency to a deep synthesis of the processes of technological and social development, which makes the latter connected by roots that lose their dependence on the mediating functions of traditional institutions. The growing

importance of digital formats in world politics forces the state to mobilize various available tools to reduce the risks of competition in the new space of social relations.

Keywords: digitalization, digital politics, digital diplomacy, social networks, national projects and programs.

Авторлар туралы мәлімет:

Амирбек А.А. – қауымдастырылған профессор, Қ.А. Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан қаласы, Қазақстан.

Оңғарова Е.М. – аға оқытушы, шығыстану факультеті, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан.

Сыздықова Г.Ж. – магистр, Қ.А.Ясауи атындағы халықаралық қазақ-түрік университеті, Түркістан қаласы, Қазақстан.

Amirbek A.A. – Associate Professor, Kazakh-Turkish International University n.a. K. A. Yasawi, Turkestan, Kazakhstan.

Ongarova Y.M. – Senior Lecturer, Department of Oriental Studies, Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan.

Syzdykova G.Zh. – Master, International Kazakh-Turkish University n.a. K. A. Yasawi, Turkestan, Kazakhstan.

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY NC) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).